

Mardinli Bazı İlim Adamları

Prof.Dr.Ahmed AĞIRAKÇA

Dünya medeniyet tarihinde derin izler bırakan Mısır, Mezopotamya, Grek, Çin ve Hind Medeniyetlerinin etkili olduğu dönemlerden sonra, bu günkü medeniyetin temellerini atan İslam Medeniyetinin etkisi diğer medeniyetlere göre daha farklı ve daha derin olmuştur. Böylelikle İslâm Medeniyetinin dünya tarihi boyunca ortaya çıkan ve iz bırakan medeniyetler arasında önemli bir mevkie sahip olduğu muhakkaktır. İslâm Medeniyetinin rönesansla şekillenen Batı Medeniyetinin temellerini oluşturduğunu bugün Avrupalı ciddi ilim adamları itiraf etmektedir. İslâm'ın dünya ilimler tarihine olan katkıları aynen bir usta çırak münasebeti çerçevesindedir. İslâm'dan sonra dünyanın ulaştığı ilmi düzeyin temelinde İslâm Medeniyetinin dinamiklerinin var olduğu asla inkâr edilemez bir gerçektir.

Medeniyetin nasıl bir anlam taşıdığını, ilmi araştırmaların nasıl bir derinlik gerektirdiğini dünyaya öğreten İslam medeniyetinin ilmi verilerini yansıttığı şehirlerden birisi de Mardin'dir. Bu Medeniyetin merkezlerinden birisi olarak Mardin'de yüzlerce ilim adamının yetiştiğini ilimler tarihi ile ilgilenen herkes bilmektedir. Bu tebliğ çerçevesinden bu ilim adamlarından eser verenlerinden bir kısmını ele alacağız.

1-Ahmed el-Mardinî (728/1328): Ahmed İbn İdris İbn Yahya el-Mardîni, Mardin'de doğmuş sonra Dimâşk'a hicret ederek öğrenimini sürdürmüş ve orada vefat etmiştir. Astronomi bilgini olan Ahmed el-Mardîni'nin *ed-Dürer fi ma'rifeti menazili's-şemsi ve'l-kamar* adlı eseri olup astronomide önemli bir konu olan güneş ve ayın hareketlerini, ayın 28 günde katettiği menzillerini konu edinen bir eserdir. Bu eserini Cemaziyelahir 697 tarihinde Dimâşk'ta telif etmiş olup eserin müellif nüshasından istinsah edilen bir nüshası Süleymaniye kütüphanesi Fatih Kitaplığında no:3448/4 mevcuttur.[1] Bir diğer eseri de *Serhu'l-ğulâm ve şerhu'l-izâm* adını taşımaktadır.[2]

2- Osman İbn İbrahim İbn Mustafa el-Mardinî: Mardin asıllı bir ailenin mensubu olup Mardin'de mi yoksa Kahire'de mi yaşadığına dair kesin bir bilgiye sahip değiliz. Ancak kendisinden sonra gelen evlat ve torunlarından birçok ilim adamı gelip geçmiş olup Kahire'de el-Mardinî lakabıyla tanınmışlardır. Osman İbn İbrahim'in Hanefî fihhına dair yazdığı bir eseri vardır:

Şerhu'l-veciz el-cami'u li-mesaili'l-cami': Süleymaniye Kütüphanesi Carullah kitaplığında no:669'da kayıtlı olup iki ciltten ibarettir. Aynı eserin Es'ad Efendi Kitaplığı no:708'de kayıtlı bir diğer nüshası mevcuttur. Diğer bir eseri de *Risale fi cevaz istibdali'l-vakf iza teayyanet* adıyla fıkıh ilminde vakıflarla ilgi bazı hususları anlatan bir eserdir. Eser Süleymaniye kütüphanesi Servili Kitaplığında no:250'de kayıtlı olup 65-70 varakları arasında yer

almaktadır.

Şerh Muhtasarü'l-Cami'l-kebîr: adını taşıyan diğer bir eseri Kalam konusunda telif edilmiş olup İstanbul'da Murat Molla Kütüphanesi no:855 kayıtlı bir nüshası vardır. Eser söz konusu yazmanın 277-370 varakları arasında yer almaktadır.

3-Ahmed el-Mardinî: Ahmed İbn Osman İbn İbrahim İbn Mustafa İbn Süleyman el-Mardinî. Astronomi alimi olup 25 zülhicce 681 tarihinde Kahire'de doğmuş ve Cemaziyelevvel ayının başlarında 743 tarihinde orada vefat etmiştir. Çeşitli ilim dallarıyla meşgul olup Müderrislik ve müftülük yapmıştı. Fıkıh, Hadis, Arab dili ve edebiyatı, aruz, mantık ve astronomi alanlarında çalışmış ve eserler vermişti. Eserleri şunlardır:

1-*Talika ala muhtasari'l-Kuduri*: fıkıh ile ilgili bir risaledir. Süleymaniye Kütüphanesi Amcazade Hüseyin Kitaplığında no:196'de kayıtlı olup 147b-258a varakları arasında yer almaktadır.

2- *Şerhu't-tabsireti fi'l-hey'e*: Astronomi ile ilgili bir eserdir.

4-Alauddin el-Mardinî (750/1349) :

Alauddin Ali İbn Osman İbn İbrahim el-Mardinî. Alauddin, ilim menbaı olan bu ailede 683/1284 tarihinde Kahire'de doğdu. Tahsilini Kahire'de yaptı.[3] Fıkıh ilmini babasından ve ağabeyi Tacuddin'den alan Alauddin, ed-Dimyâtî ve İbnu's-Savvaf'tan hadis dersleri almıştır. Hadis, fıkıh, tefsir, usul, feraiz, matematik ve şiirde uzman kabul edilirdi. [4]

Eğitim ve öğretim ile meşgul olmuş, fetva vermiş ve çok sayıda eser telif etmiş olan Alauddin İbnu't-Türkmânî, hadis ilminin yanı sıra Hanefi fıkıhında da uzmanlaşmış ve nihayet, ömrünün son yıllarında, 748/1347 yılının Şevval ayında el-Muzaffer Hacı İbnu'n-Nâsır'ın saltanatı döneminde Zeynuddin el-Bistami'nin yerine Hanefi kadilkudâtlığına tayin edilmişti. 750/1349 yılının Muharrem ayında Kahire'de vefat edinceye dek bu görevde kalmıştır.[5] Kahire'de Babu'n-Nasr'ın dışında medfundur. İbnu't-Türkmânî'nin fıkıh, nahiv, usul ve lugatta imam olduğunu ifade eden İbn Tağrıberdî, onun edebiyat ve türleriyle ilgili tam bir bilgiye sahip olduğunu; hem nazım hem de nesirde eserleri bulunduğunu belirttikten sonra, onun akli ilimler ile fıkıh ve hadiste yaşadığı dönemin tartışmasız imamı olduğunu söylemektedir. es-Suyûtî de onun fıkıh, usûl ve hadiste imam olduğunu kaydeder. İbn Kutluboğa ise, İbnu't-Türkmânî'nin fıkıh, tefsir, hadis, usûl, faraiz, hisab ve şiirde imam olduğunu dile getirmektedir. [6]

Eserleri

İbnu't-Türkmânî, değişik ilim dallarında eserler telif etmiş bir ilim adamıdır. Onun tefsir alanında *Behcetü'l-erîb limâ fi'l-Kitâbi'l-Azîz mine'l-garîb* ve *Tefsiru Alauddin et-Türkmânî* adıyla iki eserinin olduğu bilinmektedir.[7]

Hadis alanındaki eserlerine gelince şu eserlere sahip olduğunu biliyoruz:

1- *el-Cevheru'n-nakî fi'r-reddi ale'l-Beyhakî.*

Bu eser, İbnu't-Türkmânî'nin Beyhakî'nin *es-Sunenu'l-kubrâ'sına* yazdığı bir şerhtir. Şerhte büyük ölçüde Beyhakî'ye yöneltilen itirazlar ve bununla ilgili tartışmalar ele alınmaktadır. Nitekim İbnu't-Türkmânî'nin kendisi kitabın başında bu hususu dile getirmektedir.[8] İbn Tağriberdî'nin İbnu't-Türkmânî'nin ilminin büyüklüğüne delalet ettiğini belirttiği bu eser,[9] İbnu't-Türkmânî'nin hadis ilmindeki yerini göstermesi açısından çok önemlidir. Kitap, iki cilt halinde Kahire'de (1316/1929) ve Beyhakî'nin *es-Sunenu'l-Kubrâ'sı* ile birlikte on cilt olarak Haydarâbâd'ta (1344,1357/1925,1938) yayınlanmıştır.

2- *el-Kifaye fi ma'rifeti ehâdisi'l-Hidaye,* adıyla Hidaye'nin hadislerinin tahricini yaptığı bir eserdir.[10] Eser bazı kaynaklarda *Tahrîcu ehâdisi'l-Hidâye* şeklinde zikredilmektedir.

3- *el-Muntahab fi ulûmi'l-hadis.*[11] Katip Çelebi, bu eserin Nureddin İbrahim b. Hibbetullah el-Esnevî tarafından şerh edildiğini kaydeder.[12]

4- *Muhtasaru ulûmi'l-hadis.*[13] Bazı kaynaklarda üçüncü sırada zikrettiğimiz "*el-Muntehab*" ile aynı eser olduğu belirtilen[14] bu kitapta İbnu't-Türkmânî, İbnu's-Salâh'ın *Ulumu'l-Hadis* adlı eserini ihtisar etmiştir. Yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Kitaplığı no: 390 kayıtlı bulunmaktadır.[15]

Rical ilmi ile ilgili yaptığı çalışmalarına gelince;

1- *-Muhtasaru Telhîsi'l-mutaşabih.* Hatîb el-Bağdâdî'ni (ö.464/1071) "*Telhisu'l-muteşâbih fi'r-resmi ve himayetu mâ eşkele minhu an bevadiri't-tashîfi ve'l-vehm*" adlı eserinin muhtasarıdır.[16]

2- *Kitabu'd-duafa' ve'l-metrûkîn.* Zayıf ve metruk ravilere dair bir eser.[17]

3- *el-Mu'telif ve'l-Muhtelif (fi Ensâbi'l-Arab)* [18] gibi eserlerinin olduğu kaydedilmektedir.

Fıkıh ile ilgili çalışmalarına gelince bu konuda da beş ayrı telifatının olduğunu görüyoruz.

1- *el-Kifâye fi muhtasari'l-Hidaye*. Hanefi Fıkıhının meşhur eserlerinden olan Burhaneddin el-Merğinanî'nin *el-Hidaye* adlı eserini bu isimle ihtisar etmiştir.[19]

2- *Şerhu'l-Hidaye*. İbnu't-Türkmânî'nin *el-Hidaye*'yi şerh etmeye başladığı fakat tamamlayamadığı belirtilmiştir. Bu şerh daha sonra oğlu Cemaleddin (ö.769) tarafından tamamlanmıştır.[20]

3- *es-Sa'diyye*. Fıkıh Usulüne dair bir eserdir.[21] Bu eserin dışında İbnu't-Türkmânî'ye isnad edilen *Mukaddime fî usûli'l-fıkh* adlı bir eserden de söz edilmektedir.[22]

4- *Yetimetu'd-Dehr fî fetavâ ehli'l-asr*.

5- *el-Hulasatu'n-nihaye fî Kavâidi (Fevâidi)'l- Hidaye*.

Kelam ilmi alanında telif ettiği eserlerine gelince;

1- *Muhtasaru'l-muhassal fî'l-keîâm*. Fahreddin er-Razî'nin *el-Muhassal* adlı eserinin bir özeti mahiyetindedir. [23]

2- *Manzûme fî'l-kebâir*. Berlin Gedicht Uber Die 70 Todsünden Betl 2039/40 noda kayıtlıdır).[24]

3- *ed-Durretu's-seniyye fî'l-Kasîdeti's-Siniyye*. [25]

Diğer eserleri:

1- *Şerhu'ş-Şemsiyye*. Mantıkla ilgili bir eserdir.

2- *Şerhu'l-Hey'e*. Astronomiyle ilgilidir.

3- *Şerhu'l-Mukarrib*.

4- *Şerhu'l-Arûz*.

5- *el-Cevheru'l-Ferd fi'l-Munazara Beyne'n-Nercis ve'l-Verd*.

6- *Muhtasaru Risaleti'l-Kuşeyri*. [26]

İbnu't-Türkmânî'nin[27] yukarıda zikrettiklerimizin dışında değişik ilim dallarında yazdığı mukaddimelerinin ve ta'likatlarının bulunduğu kaynaklarda dile getirilmektedir.[28] İbn Hacer, İbnu't-Türkmânî'nin bazı kasidelerinin de bulunduğunu dile getirmektedir ki, bu da onun şairlik yönünün de bulunduğunu göstermektedir.[29]

5- Cemaluddin el-Mardinî: (ö.809/1406): **Ebu Muhammed Cemaluddin** Abdullah İbn Halil İbn Yusuf el-Mardinî olarak tanınan bu müellifimiz önce Kur'an okuyucusu (kâri') ve Şam'da Ümeyye Camii müezzini olarak işe başlamış daha sonra astronomi alimi meşhur İbnü'ş-Şatir'den ders alıp bu alanda çalışmıştır. İslam hukuku ile de ilgilendiğinden kadılık, müderrislik ve müftülük görevlerinde de bulunmuştur. Ancak astronomi ve ilm-i mikat alanında yaptığı çalışmalar ve yazdığı eserler onu bir matematikçi ve astronomi alimi yapmıştır. Cemaluddin el-Mardinî Şam'da büyümüş ve orada vefat etmiştir. O Vakit cedvelleri ve astronomi aletleri ile ilgili eserler yazmıştır. Ancak onun eserleri ile Sibt el-Mardini'nin eserleri birbirine karıştırılmış ve Cemaluddin'e ait bazı eserler torunu olan Sibt el-Mardini'ye nisbet edilmiştir. Bilinen eserleri şunlardır:

1-ed-Dürrü'l-mensur fi'l-ameli bi-rub'i'd-düstur: Astronomi ile ilgili bir eser olup en kapsamlı çalışmasıdır. Güneş saatlerini altmış babta inceler. Beyazıt Devlet Kütüphanesi no: 4649'da kayıtlı olup 53 varaktan ibarettir.

2-el-Mukaddime fi ma'rifeti'l-amel bi rub'i'ş-şekkâziyye. Küresel astronomi ye dair problemleri çözmek amacıyla kullanılan bir alet olan şekkaziye türü üzerine yazılmış bir eserdir. Cemaluddin'in bu iki eser, Sibt el-Mardini'ye nisbet edilir.

3-Risale fi'l-ameli bi'r-rub'i'l-müceyyeb: Astronomi ile ilgili bir eserdir. Bir yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Kitaplığında no:1832'de kayıtlı olup 84-90 varakları arasında yer almaktadır. Beyazıt Devlet Kütüphanesi -Veliyüddin Efendi Kitaplığında bir başka nüshası daha vardır.

4- Dakayikü'l-hakayik fi hisabi'd-durc ve'd-dakayik: Matematik ile ilgili bir çalışmasıdır. Yazma olup Beyazıt Devlet Kütüphanesi-Veliyüddin Efendi Kitaplığında no:1124 de kayıtlıdır. 142b-158b varakları arasında yer alır. Aynı eserin bir diğer nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Damat İbrahim Kitaplığı no:850'de kayıtlı olup 107-

113 varakları arasında yer almaktadır. Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi -Mihrişah Sultan no:327'de kayıtlı bir nüshası daha vardır.

5- el-Varakat fi'l-a'mel bi-rub'i'l-mukantarat: Astronomi ile ilgili bir çalışmasıdır. Süleymaniye Kütüphanesi Damat İbrahim Kitaplığı no:850'de kayıtlı olup 86-95 varakları arasında yer almaktadır.

6- Tekmiletü şerhi'l-Hidâye fi furu' fikh'il-hanefi: Babasının başlatıp kendisinin bitirdiği bir çalışma olup Hanefi fikhinin temel kitaplarından birisi olan el-Hidaye adlı meşhur eserin bir şerhi mahiyetinde bir çalışmadır.[30]

7- el-Mukaddime fi İlm kavanini'l-enğam. Müsiki makamları ile ilgili bir çalışmasıdır. Süleymaniye Kütüphanesi-İbrahim Efendi kitaplığında no: 878'de kayıtlı olup 63-66 varakları arasında mevcuttur. *Urcûze fi'l-musikî* adıyla da anılır. Süleymaniye Kütüphanesi Laleli kitaplığında no:1832'de kayıtlıdır. 58-60 varakları arasında yer almaktadır.

8- el-Lafzu'r-rekâik fi mevlidi hayri'l-halaik Hz. Peygamberin mevlidi münasebetiyle yazdığı şiir ve nesir karışımı bir eserdir.

6- İsmail b. İbrahim b. Ali b. Muhammed el-Mardinî en-Numeyrî, İbn Fallus diye tanınan Ebu Tahir Şemsuddin İsmail İbn İbrahim İbn Gazi en-Numeyri şeklinde de bir künye ile bilinir. 544 yılında Mardin'de veya bir başka görüşe göre Basra'da doğduğu söylenir. Öğrenimine Hadis ve diğer İslami ilimlerle başladı. Sonra Kahire'ye gidip bu ilimlerin yanında mantık, matematik, ve tıp alanında dersler aldı. Fahriye medresesi ve daha sonra Dimaşk'ta İzzettin Aybek medresesinde hocalık yaptı. Bir çok öğrenci yetiştirdi ve 629'da Dimaşk'ta vefat etti. 630 ve 637 tarihlerinde vefat ettiğine dair başka kayıtlar vardır.

Fıkıh ve Hadis alanında derin bir bilgiye sahip olmasının yanında Mardin'in matematikçileri arasında bilinen ilim adamlarında birisidir. Nitekim eserleri arasında Matematik cebir ve alanlarla ilgili olanları daha çoktur. Eserlerine gelince[31];

1- et-Tüffaha fi a'mali'l-misaha: Uygulamalı geometriyi konu alan bir eserdir. Eser Süleymaniye Kütüphanesi Celal Ökten kitaplığı no: 659 da kayıtlı yazmanın 233-238 sayfeleri arasında yer almaktadır. Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi Halid Efendi no:527 ve İzmirli İsmail Hakkı no: 3673'te kayıtlı diğer nüshaları vardır.

2- Muhtasar fi ameli'l-misaha muhtemelen yukarıdaki eserin özeti mahiyetinden bir çalışmasıdır. Süleymaniye Kütüphanesi/İzmirli İsmail Hakkı kitaplığı no:3673'te kayıtlı bir nüshası vardır. Ayrıca Mısır h.1310 ve 1368 yılında iki baskısı yapılmıştır

3-*Adabü'l-esrar fi esrari'l-a'dad* Matematik'te elementer sayılarla ilgili bir eser olup bunun Süleymaniye Kütüphanesi/Esad Efendi kitaplığı no:1178'de ve Ayasofya no:2761/7 de kayıtlı yazma nüshaları bulunmaktadır.

4- *Nisabü'l-habr fi hisabi'l-cebr* İslam Matematik tarihinde cebir ilmine ameli-Fikhî görünüm veren ilk önemli çalışmalardan birisi olarak kabul edilir. Millet Kütüphanesi -Fezullah Efendi no:1366'da kayıtlı 97-105 varakları arasında yer alan bir risaledir. Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi/Laleli kitaplığı no:2750'de ve Şehid Ali paşa kitaplığı no:1805'te kayıtlı başka nüshaları vardır.

5- *İrşadu'l-Hussab fi'l-meftuh min ilmi'l-hisab.* Yine cebir ilmi ile ilgili bir eser olup Süleymaniye Kütüphanesi/Giresun yazmaları no:1292'de kayıtlı bir nüshası vardır.

6- *Mizanu'l-ulum fi tahkiki'l-ma'lûm*

7- *Vesiletu't-tullab ile ma'rifeti'l-evkât bi'l-hisâb* gibi başka eserleri vardır.

7-Maseveyh el-Mardînî: Maseveyh el-Mardînî el-Harranî diye tanınan fakat Yuhanna İbn Masveyh ile karıştırılmaması için Küçük Maseveyh anlamında "Maseveyh el-Asgar" adıyla bilinmektedir. Tıp, eczacılık ve felsefe alanında önemli çalışmaları olan Maseveyh el-Mardînî Mardinde doğmuş Bağdad'ta öğrenim görmüştü. İbn Sina ile çağdaş olup onunla görüşmüş ve derslerine katılmıştı. Sonra Bağdad'tan ayrılıp Kahire'ye giderek Fatimî ükûmdarı el-Hakim Biemrillah'ın hizmetine girmiş ve Fatimi sarayında tabib ve eczacı olarak görev yapmıştı. Batı dünyasında *M e s u e G u n i o r* veya *M e s u e t h e Y o u n g e r* adıyla tanınmaktadır. Maseveyh el-Mardinî'nin eserlerine gelince bize isimleri intikal edenleri şunlardır:

1- *Materia Medica.* Meşhur bir eseri olup Batı dünyasında tıp ile ilgili eser telif eden ilim adamlarının en çok kullandığı ve nakiller yaptığı eserlerden birisidir. Bir çok batılı ilim adamının ifadesine göre Avrupa'da ilaç üretiminin ortaya çıkmasında Maseveyh el-Mardinî'nin bu eseri büyük rol oynamıştır. Eczacılık alanında Avrupa'da temel bir eser olarak asırlarca kullanılmıştır. Otuz cüz'den oluşan eser on dokuzuncu yüzyıla kadar batı dünyasında önemli bir başvuru kitabı olarak kalmıştır. Bu eserde İslam tıbbının özellikle ilaç yapımı ve terkiplerinin nasıl kullanıldığını anlatması ve bu terkiplerin batıda aynen kullanılmış olması eserin değerini anlatmaktadır.

2- *el-İshalâtu ve'l-edviyetü'l-müşhile* : İshal ile ilgili ilaçlar ve ishalin tedavi yolları

3- *İslahu'l- edviyetü'l-müşhile:* İshal ile ilgili ilaçların geliştirilmesi

4-et-Tiryak ve'l-akrabâdin: Antitoksin ve ilaç formüllerini içeren el kitabı

5- el-Edviyetü'tıbbiyye ve mudâdi's-sumum: Tıbbi ilaçlar ve antitoksinler. Bu eser batı dünyasında *Compositorum antidotarium Siva Grabadin Medica montorum* adıyla bilinmektedir. Bu eseri de Avrupa'da başvurulan temel eserlerden birisi olarak asırlarca kullanılmış olup 1471 yılında Venedikte *Cirurgia Joannis Mesue* adıyla neşredilmişti. Eser ayrıca *Pragtica Medicinarum Practicularum ve Liber de Appropriates* adlarıyla tanındığı gibi Pietro J'Abbono tarafından da edisyon kritiği yapılarak yayınlanmıştır. 1479 yılında tekrar Venedik'te yeniden yayınlanan eser 1533 yılına kadar Venedik'te sekiz defa neşredildi. Sonra Paris'te Jac Sylvius tarafında 1542 yılında yeni bir baskısı yapılmış ve bu baskılar defalarca tekrarlanmıştır. Onbeş ve onaltı yüzyıllar Batı dünyasında neşredilen eserlerin hemen hemen hepsi İslam dünyasında telif edilip Avrupa'da Arapça'dan Latinceye yapılan tercüme eserlerden ibaretti. Batının Rönesansı bu eserler üzerinde yükseltilmiştir.[32]

8- Fahrüddin el-Mardinî el-Ensârî: (ö.594/1198). Fahrüddin Ebu Abdullah Muhammed İbn Abdüsselam İbn Abdurrahman İbn Abdusettar el-Mardîni el-Ensârî, Medineli Ensar-ı Resulün soyundan gelip Mardin'de doğmuş bir tabip idi. 512/1118 yılında Mardin'de doğmuş 12 zülhicce 594 tarihinde Mardin'de vefat etmiş ve orada defnedilmiştir. Onun ömrünün son demlerinde Diyarbekr'e yaptığı bir seyahat sırasında Amid/Diyarbekr'de vefat ettiğine dair bilgiler de mevcuttur. Gençliğini Mardin'de geçiren Fahrüddin el-Ensârî el-Mardinî daha sonra ilim tahsilini sürdürmek üzere Bağdad'a giderek dönemin büyük tabibi ve Adududdevle hastanesi baştabibi İbnü't-Tilmiz'den ders aldı ve onunla birlikte İbn Sina'nın *el-Kanun fi't-tıbb* adlı eserini inceledi ve bu konuda uzman oldu. İbn Sina'nın eserini en iyi anlayan, okuyan ve okutan bir tabip olarak şöhret buldu. Daha sonra Dimaşk'a hicret etmiş ve orada tıp bilgisini geliştirmişti. Burada bulunduğu sırada devrin tabiblerinden-Dahvar adıyla bilinen Mühezzebüddin Abdürrahim İbn Ali'ye İbn Sina'nın *el-Kanun fi't-tıbb* adlı meşhur eserinin bir kısmını okutmuştu. Daha sonra Dimaşk'ta kalmak istemeyip doğduğu şehre Mardin'e dönmek istemişti. Büyük maddi tekliflere iltifat etmeyen fahrüddin Mardin'e dönerken Haleb'e uğramış ve burada Eyyub'î Hükümdarı ez-Zâhir el-Ğazi İbn Salahaddin tarafından saray tabipliğine tayin edilip ondan Haleb'te tıp okutması ve öğrenci yetiştirmesi istenmişti. Emir'in bu isteğini yerine getirip bir müddet Halep'te kaldıktan sonra Mardin'e dönüp orada uzun müddet yaşamış ve nihayet 12 zülhicce 594 tarihinde Mardin'de vefat etmiş ve orada defnedilmiştir. Çok önemli eserlerden oluşan kütüphanesini Mardin zinciriyye medresesi kütüphanesine vakfetmişti. Eser yazmaktan daha çok ders vermekle ömrünü geçiren Fahrüddin el-Mardinî'nin iki telif eserinin olduğu kaydedilir. Bunlardan birisi İbn Sina'nın *el-Kasidetu'l-ayniyye* adlı eserine yaptığı şerh ile kendisine eleştiri yöneltip yanlış bir yolda olduğunu iddia edenlere verdiği bir cevap mahiyetinde bir eseri vardır.[33]

9- Sıbt el-Mardinî, Bedruddin Ebu Abdullah Muhammed İbn Muhammed İbn Ahmed İbn Muhammed el-Ğazzâl (826-912/1423-1506).

14 Zülka'de 826 (19 Ekim 1423) tarihinde Kahire'de doğup büyümüş, orada tahsilini sürdürüp Kahire'nin ileri gelen bir çok ilim adamından ve özellikle Feraiz, matematik ve astrnomi ile ilgili bilgilerini İbnü'l-Mecdi'den almıştır. Aynı şekilde büyük alim İbn Hacer el-Askalani'den dersler okumuştur. Kahire'nin dışında Dımaşk, Kudüs, Mekke ve Hama'ya ilim elde etmek maksadıyla seyahatler yapmıştı. Dedesi Abdullah İbn Halil el-Mardinî'ye nisbetle Sıbt el-Mardinî künyesi ile meşhur olmuştur.[34] El-Ezher'e muvakkit olarak tayin edilmiş ve burada uzun yıllar görev yapmıştı. Ömrünü burada geçirip Kahire'de vefat etmişti. Düşünür, İslam hukukçusu (fakih), matematikçi, astronomi alimi ve edebiyatçı olup bu alanlarda bir çok eser yazmıştır. Es-Sahavî Sıbt el-Mardinî'nin 200'den fazla eserinin olduğunu kaydeder, ancak bunlardan 69 adedi hakkında bilgi olduğunu belirtir.[35] Biz bunlar içinde en önemlileri olarak tespit edebildiklerimiz şunlardır:

1-*er-Risaletü'l-fethiyye fi'l-a'mali'l-ceybiyye*: Astronomi ile ilgili bir risaledir. Beyazıt Devlet Kütüphanesinde no: 4650'da kayıtlı olup 12 varaktan ibarettir. Diğer bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi -Yazma Bağışlar no: 3104'te kayıtlıdır.

2-*Kurretü'l-ayn fi'l-ameli bi'l-mahfuzeyn* Astronomi ile ilgili bir risaledir. Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi no:2609'da kayıtlı olup 35b-54a varakları arasında mevcuttur

3- *Kifayetü'l-kanu' fi'l-ameli bi'r-rub'il-maktu'*: Astronomiye dair bir eser olup bir yazma nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesi no: 5935'te kayıtlı bulunmaktadır. Eser bu yazmanın 87b-94a varakları arasında mevcuttur. Ayrıca Bayezıt Devlet Kütüphanesi Veliüddin Efendi kitaplığı no: 2273'te bir nüshası daha mevcuttur.

4-*Risale fi'l-amel bi'r-rubi'l-muceyyeb* Astronomi ile ilgili bir çalışması olup[36] Süleymaniye Kütüphanesi - Amcazade Hüseyin no:450'da kayıtlı bir risaledir. Eser bu yazmanın 243b-252b varakları arasında yer almaktadır.

5-*el-İşârât fi'l-amel bi rub'il-mukantarât*. Astronomi ile ilgili bir çalışması olup Cemaluddin el-Mardinî'nin *el Varakât fi'l-amel bi rub'il-mukantarât* adlı eserinin bir şerhi mahiyetinde bir çalışması olup ona *el-İşârât* adını vermiştir.[37]

6- *Havi'l-muhtasarat fi'l-ameli bi-rubi'l-mukantarât*: Astronomi ile ilgili bir risaledir. Süleymaniye Kütüphanesi - Amcazade Hüseyin Kitaplığında no:450'de kayıtlı olup 213b-242b varakları arasında yer almaktadır.

7- *Risale-i ceyb-i afaki*: Astronomi ile ilgili bir risaledir. Süleymaniye Kütüphanesi-Amcazade Hüseyin

Kitaplığında no:453'de kayıtlı olup 128b-151a varakları arasında yer almaktadır.

8- *Mukaddime fi Beyani'l-Mustalahati* : Astronomi ile ilgili bir risaledir. Süleymaniye Kütüphanesi-Amcazade Hüseyin Kitaplığında no:450'de kayıtlı olup 253b-257a varakları arasında yer almaktadır.

9- *Laktu'l-cevahir fi ma'rifeti'l-hututi ve'd-devair* Astronomi'ye dair bir eser olup Nuruosmaiye Kütüphanesi no: 2946'da kayıtlıdır. *Lüğatü'l-cevahir fi tahdidi'l-hutut ve'l-devair* veya *Lafzü'l-cevahir fi marifeti'l-hutut ve'd-devair* şeklinde de yazıldığı bilinen eser fıkıh ile ilgili bir çalışması olup Kütahya Zeytinoğlu İlçe Kütüphanesi no: 305 kayıtlı olup 87-94 varakları arasında yer almaktadır.

Bu eserin ayrıca de Süleymaniye Kütüphanesi -Yahya Tevfik kitaplığı no:1549'da kayıtlı bir nüshası daha olup 27-31 varakları arasında yer almaktadır.

10- *Tashihü's-Saah*. Astronomi ile ilgili bir çalışması olup Atıf Efendi Kütüphanesi no:1697'de kayıtlıdır. Yazma içinde 12-14 varakları arasında yer alır.

11- *Tuhfetü'l-muhtasarat*: Astronomi konusunda bir çalışmadır. Nuruosmaniye Kütüphanesi no:2157'de kayıtlı bir yazma içinde 134b-142b varakları arasında yer almaktadır.

12- ***Hidayetü'l-amil ile'r-rub'i'l-kamil***: Astronomi alanında yaptığı bir çalışmadır. Köprülü Kütüphanesi-Mehmed Asım Bey no:720 de kayıtlı olup 145-157 varakları arasında yer almaktadır.

13- ***İzharü's-sirri'l-mevdu fi'l-amal bi'r-rub el-maktu*** Astronomi Millet Kütüphanesi / Ali Emiri no:4453 53b-63a vr.[38]

14-*Kitabu't-ta'rifât ma yecibu fi'r-riyazati*. Matematikle ilgili bir eseridir. Bunu hakkında fazla bilgi bulamadık. [39]

15-*el-Fethiyye fi a'meli'l-hisabiyye*. Matematik ile ilgili bir çalışmasıdır. Halep'te Mektebetü'l-Ahmediyye'de no:1326'da kayıtlı bir nüshası vardır.

16-*el-Kavli'l-mubdi'fi şerhi'l-mukni' fi'l-cebr ve'l-mukâbele*, İbnü'l-Hâim'in Matematik ve cebir ile ilgili bir eseridir. Eserin bir nüshası Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi no:305'te kayıtlı olup 118-151

varakları arasında mevcuttur. Ayrıca bir çok kütüphanede başka nüshalarının olduğu bilinmektedir.

17- *Şerhu'l-Lumâ' fi ilmi'l-hisab*: İbnü'l-Hâim'in *el-Lumâ' fi'l-Hisab* adlı Matematik ile ilgili eserinin şerhi olup Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi Kitaplığı no: 3166'da kayıtlı bir yazma nüshası vardır. Bedrüddin el-Mardinî'nin bu şerhi *el-Lumâ'*ın önemli şerhlerinden biri kabul edilir.

18- *el-Lüm'atü'l-Mardiniyye fi şerhi'l-Yaseminiyye. İbnü'l-Yaseminin el-Yaseminiyye* adlı eserinin şerhi olup matematik ile ilgili bir eserdir. Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Kitaplığında no:4520'de kayıtlı olup 159b-173b varakları arasında yer almaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Kitaplığı no: 2738'de kayıtlı olan nüshası *et-Tuhfetu'l-Mardiniyye fi şerhi'l-urcûzeti'l-Yaseminiyye li ilmi'l-cebr ve'l-mukabele* adını taşımaktadır. Ayrıca başta Kahire ve İstanbul kütüphaneleri olmak üzere İslam dünyası ve batı'nın bir çok kütüphanesinde nüshaları mevcuttur. Müellif bu eserin *Şerhu'l-Lumai'l-Yesire fi İlmi'l-Hisab* adıyla bir şerhini de yaptığı ve bu şerhin bir nüshasının Adana İl Halk Kütüphanesi no:404 de kayıtlı olup 41b-72b varakları arasında yer aldığı bilinmektedir. Eseri Muhammed es-Suveysî 1883'te Tunus'ta, Muhammed İbrahim el-Ya'kubî 1985 yılında Dımaşk'ta edisyon kritiğini hazırlayıp yayınlayarak ilim dünyasına kazandırmışlardır. Ayrıca Bağdad'ta Abdullah el-Cuburî tarafından da yayınlandığı bilinmektedir.[40]

19- *Risale fi'l-Hesab*, Matematik ile ilgili bir risaledir.[41] Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Kitaplığında no:2324'de kayıtlı olup 31a-32a varakları arasında yer almaktadır.

20- *Şerhu Hülasati'l-Hisab li-Bahaeddin el-Amüli*: Matematik ile ilgili bir risaledir. Yazma olup Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Kitaplığında no:2324'de kayıtlı olup 40b-106b varakları arasında yer almaktadır.

21- *Dakayikü'l-hakayik fi hesabi'd-durci ve'd-dakayik*: Matematik ile ilgili bir risaledir. Yazma olup Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Kitaplığında no:2318'de kayıtlı olup 124b-142b varakları arasında yer almaktadır Aynı eseri no. 2324de de kayıtlı bir başka nüshası vardır.

22- *el-Kavlü'l-mubdi fi şerhü'l-Mukni* :Matematik ile ilgili bir çalışması olup Kutahya Zeytinoğlu İlçe Kütüphanesi no: 305 kayıtlı olup 118-151varakları arasında yer almaktadır.

23- *Vesiletü't-Tullab ve nüzhetü'l-elbâb fi ma'rifeti'l-evkati bi'l-hisab*. Veya *İrşadü't-tullab ila vesileti'l-hisâb* adıyla da bilinir. Matematik ve Denizcilik konusunda telif edilmiş bir eseri olup Süleymaniye Kütüphanesi

Yazma başlıklar kitaplığında no:2947'de kayıtlı olup 9 varaktan ibarettir. Ayrıca bu şerhin Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Kitaplığı no: 2700/1'de bir nüshası daha vardır. Bu çalışması *Vesiletü't-tullab ve nüzhetü'l-elbab ila ma'rifeti'l-evkat* adıyla da bilinir. Nuruosmaniyye Kütüphanesi no:4992'de kayıtlı yazma bu isimle kaydedilmiştir.

24- *Tuhfetu'l-ahbâb fi ilmi'l-hisâbi'l-meftuh: veya Tuhfetu'l-elbâb fi ilmi'l-hisâb* Matematik ile ilgili bir çalışması olup üç bölümden meydana gelmektedir.[42] İsimler birbirine çok yakın olduğundan bir önceki eserle aynı olduğu zannedilebilir. Ama bunlar tamamen ayrı eserlerdir.

25- *Lumatü's-şemsiyye ale'l-tuhfeti'l-Kudsiyye*, Şihabuddin Ahmed İbnü'l-Hâim'in *Tuhfeti'l-Kudsiyye* adlı eserinin bir şerhi olup Kelam ile ilgili bir risaledir. Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Kitaplığında no:597de kayıtlı olup 51-67 varakları arasında yer almaktadır. Aynı eseri Kadı Zekerıyya İbn Muhamed el-Ensârî (v.910/1504-1505) *el-Fethatu'l-ünsiyye li ğalk et-tuhfetu'l-Kudsiyye* adıyla şerhetmiş bulunmaktadır.[43]

26- *Keşfu'l-ğavâmiz fi ilmi'l-ferâiz*. Fıkıh ile ilgili olup İslam miras hukukunu ele aldığı bir eseridir.[44]

27- *İrşâdu'l-fâriz ile keşfi'l-ğevâmiz*: Bir önceki eserin şerhi mahiyetindedir. Dımaşk'ta ez-Zahiriyye Kütüphanesi no: 6133'te kayıtlı bir nüshası vardır.

28- *Kurretü'l-ayn fi beyani'l-mezhebeyn*: İslam miras hukukuna dair bir çalışmasıdır. Dımaşk ez-Zahiriyye kütüphanesinde no:17/14'te kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır.

29- *Şerhu'l-Fusuli'l-mühimme fi ilmi mirasi'l-ümme*: Fıkıh ile ilgili bir eseri olup Beyazıt Devlet Kütüphanesi no: 2595'te kayıtlı 83 varaktan ibaret bir yazmadır.

30- *el-Mevahibü's-seniyye fi ahkâmi'l-vasiyye*: İslam hukukunda vasiyetle ilgili bir eserdir.

31- *Şerhu'l-kutr li'İbn Hişam fi'n-nahv*, Arapça nahiv ile ilgili İbn Hişam'ın eserinin bir şerhidir.

10- Zeynüddin Serice İbn Muhammed İbn Serice el-Mardinî: (720/788-1320/1386). Edebiyatçı, şair ve ilim adamı olup bir çok ilim dalında eser telif etmiştir. El-Malatî ve el-Bâverdi lakablarıyla da anılır. 68 yaşında iken Mardin'de Muharrem ayında vefat etmiştir.[45] Bir çok eseri olan Serice İbn Muhammed'in eserleri şunlardır:

1- *Neşri'l-fevaidi'l-murabbain en-Nebeviyye fi nesri fevaidi'l-erbaîn en-Neveviyye*: İmam Nevevi'nin *el-Erbain* adlı kırk hadisten ibaret olan meşhur eserinin bir şerhi mahiyetinde ve dört cüz'den oluşan bir çalışmadır.[46]

2- *Kasidatun fi nihayeti'l-cem' fi kıraati's-seb'i*: Kıraat-i seb'a ile ilgili bir eserdir.[47]

3- *el-Feraidi't-teysiriyye fi'l-fevaidi't-tefsiriyye* : Tefsir ilmi ile ilgi bir eserdir.

4- *İntidâbu'l-meanî vaktidabu'l-meani fi'l-meânî ve'l-Beyân*: Meanî ve beyan ilmi hakkında yazılmış bir risale olup iki cüz'den ibarettir.

5- *İktinâsu'n-nâfir ve'n-tikâsi'l-vefir*: adlı bir divanı olup şiirlerini topladığı bir çalışmasıdır.[48]

6- *Seddu babi'd-dalâl ve saddu babi'l-ğalâl*: Bu eserini İmam Gazzalî'nin *el-Munkizu mine'd-dalâl* adlı eserinin şerhi mahiyetinde olup imam Gazalînin biyografisi hakkındadır.

7- *el-İtimâd emedi fi'l-İtimâdi'l-ebedi*[49]

8- *İkbâlu takri'l-mevâkip fi ibtali teshir'i'l-kevâkip*[50] Astronomi ile ilgili bir eseridir

9- *İnbâtu's-şezer fi ithbâti'l-kader*[51] İnanç sistemi ve kaderle ilgili bir eserdir:

11- Abdusselam İbn Ömer el-Mardinî : Abdusselam İbn es-Seyyid Ömer İbn Muhammed el-Hanefi el-Mardinî (1200/1786-1259/1843). Fakîh, muhaddis ve tarihçi olan Abdüsselam efendi ayrıca mantık ilmi ile de uğraşmıştı. Bunların yanı sıra diğer ilimler alanında da bilgisi olduğu bilinen bir ilim adamı olup aynı zamanda Mardin müftüsü olarak görev yapmıştır. Abdüsselam efendinin bilinen eserleri şunlardır:

1-*Esmâ Ricâli'l-hadîs*: Hadis ricali hakkında yazmış olduğu bir eserdir.

2-*Hulasatu'l-mantık*: Mantıkla ilgili özet mahiyetinde bir eserdir.

3-*Zevalu't-tarah şerh manzumati İbn Farah fi'l-hadis*: hadis ile ilgili manzum/şiiir halinde yazılmış eserinin bir şerhidir.

4- *eş-Şerhu'l-kâfi fi ilmey el-aruz ve'l-kavâfi*: Edebiyata dair bir eser olup divan edebiyatında aruz vezni ile kafiyeler hakkında yazılmış bir eserdir.

5-*Şerhu'l-fatıha bi hurufi'l-muhmele*: Fatihanın tefsiri ile ilgili bir çalışmasıdır.

6-*Şerhu Nevabii'l-kelam*: Kalam ilmi ile ilgili bir eseridir.

7-*el-Kıratıyye el-kübra fi'l-faraiz*: Miras hukuku ile ilgili bir çalışmasıdır.

8- *el-Kıratıyye el-suğra fi'l-faraiz*: aynı şekilde bir önceki eserle aynı konuda bir çalışmasıdır.

9-*Kitab fi ilmi'l-beyan*: Edebi ilimlerden beyan ilmi hakkında yazdığı bir eserdir.

10-*Muhtasar meahidu't-tansis*:

11-*Ummu'l-İber*: Mardin tarihi ile ilgili bir eser olup en çok tanınan bir çalışmasıdır.[\[52\]](#)

12-Ömer İbn Muhammed el-Mardinî: (v.1268/1852). Şevkî lakabıyla tanınan Ömer İbn Muhammed, Şair ve İslam Hukukçusu olup aynı zamanda müftülük yapmıştı.Aruz vezninde yazdığı şiiirleri ile tanınır. Eserleri şunlardır:

1- *Şerhu'l-kâfi fi'l-aruz*: aruz vezni ile ilgili açıklamalarda bulunduğu bir çalışmasıdır.

2- *el-Fetâvâ*: Müftü iken kendisine sorulan fetvaları bir araya topladığı bir eserdir.

3-*Divan*: divan tarzında şiirlerini topladığı bir eserdir.[53]

13-Cevdet İbn Said el-Mardinî: Suriye’de yaşayan el-Mardinî ailesine mensup olup Suriye eğitim ve öğretiminde önemli rol oynamış ve Eğitim Bakanlığı bünyesinde önemli mevkiler işgal etmiştir. Özel bir eğitim kurumu olan El-Medresetu’l-Kâmile’nin yöneticiliğini uzun yıllar üstlenmiş olup yine uzun bir dönem Suriye Eğitim Bakanlığı bünyesinde öğretmenlik yapmıştır. Bu görevlerinden birisi es-seneviyetu’ş-şer’iyye adıyla bilinen ve İslami ilimler alanında eleman yetiştiren bir Lise’de müdürlük yapmıştı. 65 yaşında iken Dımaşk’ta vefat eden Cevdet İbn Said el-Mardinî’nin *el-Coğrafya el-umumiyye* ve *el-Coğrafya el-umumiyye el-Osmaniyye* adında iki eseri vardır. [54]

14-Salih b. Abdülaziz el-Mardinî. 1-*Nasihâtü'l-Müluk*, Hükümdarlara yapılan öğütler çerçevesinde İslam ahlakına dair bir eserdir. 50 varaktan ibaret bir çalışma olup bunun bir nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi no: 2157 da kayıtlı bulunmaktadır.

2- *Tıbbü'n-Nebi*: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi No: 352.de kayıtlı bir eserdir. Bunun bir diğer nüshası Topkapı Sarayı Kütüphanesi / Revan Köşkü no:1964 te kayıtlıdır

3-Bir başka eseri *Vikayetü'l-vulat* **adlı bir eser olup Hadis ilmine dairdir.** 20 varaktan ibaret olan bu çalışması Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi kitaplığında no:345’te kayıtlıdır.

4-*Hedaye'l-Nebeviyye* Hadis ilmi konusunda telif ettiği bir diğer eserdir. Süleymaniye Kütüphanesi/Şehid Ali Paşa no:15232’de kayıtlı 161 varaktan ibarettir.

15- Yusuf Ziya el-Mardinî Müftizade: *Hizanetü'd-Dürer fi Nuuti'l-eimmeti'l-isna aşer* adlı bir eseri olup Hacı Selim Ağa Kütüphanesi no:1071’de Müellif Hattı ile kayıtlı 163 varaktan ibaret bir çalışmadır.

16- Fethullah b. Ömer b. Muhammed Emin el-Mardinî :

1- *Fethü'l-envar fi şerhi'l-Envar* adını taşıyan bu eser fıkıh ile ilgili olup Millet Kütüphanesi / Ali Emiri no:705 kayıtlı 125 varaktan ibaret bir çalışmasıdır.

2- *İcazetname* Millet Kütüphanesi / Ali Emiri No: 4228 de kayıtlı eğitim ile ilgili bir eserdir.

17- Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ebubekir el-Mardini: *Dürretü's-seniyye fi'l-akaidi's-sünniyye* Kalam ile ilgili bir eserdir. Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi no: 420 de kayıtlı 152 varaktan ibaret bir eserdir. Bir diğer nüshası Süleymaniye Kütüphanesi/Şehid Ali Paşa Kitaplığı no: 2750'de kayıtlı olup 32-35 varakları arasında yer almaktadır.

Bir diğer eseri *Adabü'd-dünya ve'd-din* Hadis ile ilgili bir eserdir. Medine'de istinsah edilmiş: 106 varaktan ibaret olup Manisa İl Halk Kütüphanesi no:1326 kayıtlı bulunmaktadır.

18- Cebrail Nuri Mardini. *Divani Nuri Şiir kitabı* olup 142 sahifeden ibarettir Mardin İl Halk Kütüphanesi no:8506 da kayıtlıdır.

19- Sadreddin el-Mardinî: *Risale fi ilmi'l-mikat.* Süleymaniye Kütüphanesi / Amcazade Hüseyin Paşa no: 450 kayıtlı bir nüshası mevcuttur.

20- Şerefeddin Yahya b. Mardini. *Şerhu'l-garam fi şerhi'l-Gulam,* Arap Edebiyatı ile ilgili bir eser olup bir yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi /Laleli Kitaplığı no:1951 de kayıtlıdır. Eser bu yazmanın 72-81 varakları arasında yer almaktadır.

21-Muhammed b. Muhammed İbn Bintü'l-Mardini: *Tuhfetü'l-muhtasarat fi ma'rifeti'l-Kible ve avkati's-salevat* adını taşıyan ve Astronomi ile ilgili bir eseri vardır. Süleymaniye Kütüphanesi -Şehid Ali Paşa Kitaplığı no.2750 de kayıtlı olup100–106 varakları arasında yer almaktadır.

22- Muhammed b. Abdülkadir el-Mardini: Felsefe; estetik konusunda *Risaletü'r-reddiye fi'l-felsefe* adında bir eseri vardır. Süleymaniye Kütüphanesi /Yazma Bağışlar no:3821 `da kayıtlı olup 79 varaktan ibarettir.

23- Yusuf b. Ömer Mardini. *Kitab-ü mehasilü'l-hüsam* Edebiyat ile ilgili bir eser olup Millet Kütüphanesi/Ali Emiri Edeb.te kayıtlıdır

25- Mardinizâde Ömer Feyzi *Dini hasbihal* adlı bir eseri vardır.

- [1] Katip Çelebi, *Keşfu'z-zunun*, II, 1963; Kehhale, *Mu'cemu'l-müellifîn*, I,159; Şeşen, *Nevadiru'l-mahtutâtî'l-arabiyye fi mektebâtî't-Türkiyye* II,117.
- [2] el-Bağdadi, *İzahu'l-meknun zeyl Keşfu'z-zunun*, II,13; Kehhale, *Mu'cemu'l-müellifîn*,I, 159
- [3] Bursalı, Muhammed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1975, I, 218.
- [4] İbn Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, s. 211; es-Suyutî, *Husnu'l-Muhadara*, I, 389.
- [5] el-Askalânî, *ed-Durer*, IV, 101; *Refu'l-İsr*, s. 122; İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-zâhire*, X,193-194.
- [6] İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-zâhire*, XI, 99; X, 193; es-Suyutî, *Husnu'l-muhadara*, I, 389; İbn Kutluboğa, *Tâcu't-terâcim*, s. 211.
- [7] İbn Tağriberdi,*en-Nucûmu'z-Zâhire*, X, 194; *Keşfu'z-zunûn*, II, 1207;
- [8] İbnu't-Türkmânî, *el-Cevheru'n-nakî*, I, 2. (Beyhakî'ni *es-Sunenu'l-Kubrâ'sı* ile birlikte).
- [9] İbn Tağriberdi, *en-Nucûmu'z-zâhire*, X, 194.
- [10] *Keşfu'z-zunûn*, II, 2035; el-Kettânî, Muhammed b. Ca'fer, *er-Risaletu'l-mustatrafe li beyani meşhûri kutûbi's-sunneti'l-muşerrefe*, Beyrut, 1995, s.141. (Çevirisi: *Hadis Literatürü*, çev. Yusuf Özbek, İstanbul 1994, s. 391).
- [11] İbn Tağriberdi, *en-Nucûmu'z-zâhire*, X, 194; İbn Kutluboğa, *Tâcu't-terâcim*, s. 211; *Keşfu'z-zunûn*, II, 1849.
- [12] *Keşfu'z-zunûn*, II, 1849.
- [13] el-Askalânî, *ed-Durer*, IV, 100; İbn Kutluboğa, *a.g.e.*, s. 211.
- [14] Selahattin Polat, "İbnu't-Türkmânî", *DİA*, XXI, 234.
- [15] İbnu't-Türkmânî'nin İbnu's-Salâh'ın kitabını güzel bir şekilde ihtisar ettiğini belirten İbn Hacer el-Askânî, hocası Hafız el-İrakî'nin bu kitapla ilgili olarak şöyle dediğini nakletmektedir: "O, kastedileni ifa etmiştir. Bu konuda onunla aynı seviyede birini bilmiyoruz" bkz. İbn Hacer el-Askânî, *Ref'u'l-isr*, s. 122; ayrıca bu ilim adamımız ile ilgili olarak "1.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu (26-28 Mayıs Mardin)"nda Yard. Doç.Dr. Mehmet Bilen tarafından sunulan "Mardinli Muhaddis Alaaddin Ali İbn Osman İbnü't-Türkmânî" adlı tebliğe bakılmalıdır. Bu konuda tebliğinden hayli yararlandığım genç ilim adamımız sayın Bilen'e teşekkürlerimi arz ederim.
- [16] *Keşfu'z-zunûn*, I, 473.
- [17] İbn Tağriberdi, *en-Nucûmu'z-zâhire*, X, 194; *Keşfu'z-zunûn*, II, 1109; el-Kannucî, Ebu't-Tayyib Sıddîk b. Hasan, *Ebcedu'l-ulûm*, II,352;.
- [18] İbn Tağriberdi, *en-Nucûmu'z-zâhire*, X, 194; *Keşfu'z-zunûn*, II, 1637.
- [19]el-Kureşî, *el-Cevahiru'l-mudiyye fi Tabakâtî'l-Hanefiyye*, I, 367; *Keşfu'z-zunûn*, II, 2035.
- [20] el-Kureşî, *a.g.e.*, I, 367
- [21] *Keşfu'z-zunûn*, II, 991.
- [22] İbn Tağriberdi, *en-Nucûmu'z-zâhire*, X, 194;
- [23] İbn Tağriberdi, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, X, 194; *Keşfu'z-Zunûn*, II, 1614.
- [24] Brockelmann, *GAL*, II, 65.
- [25] Bu konuda geniş bilgi için bk. Mehmet Bilen adı geçen Tebliğ.
- [26] Mehmet Bilen aynı yer.
- [27] İbn Kutluboğa, *Tacu't-Terâcim*, s. 211.
- [28] Mehmet Bilen a.g.tebliğ
- [29] el-Askalânî, *ed-Durer*, IV, 101.
- [30] Kehhale, *Mu'cemu'l-müellifîn*, VI, 91.
- [31] Katip Çelebi, *Keşf*, ı,664, II, 1954; İbnu'l-İmad, *Şezerât*, V, 129; Sarton, *Introduction*, II, 703, Sezgin, *GAS*, V, 76;

- [32] C.sarton, *İntroduction*, I, 698, 701, 727; Max Meyerhof, *Turahtı'İİslam- el-ulum inde'l-Arap*, Çev. Abdülhalim en-Neccar, s. 240 ve 247-248;Zuheyr Humeıdan, *A'lamu'l-hadarat'il-Arabiyye el-İslamiyye*, Dimaşk 1995, II, 223-225.
- [33] İbn Ebi Usaybia, *Uyunu'l-enbâ' fi tabakati'l-etibbâ'*, neşr. Nezar Rıza, Beyrut 1965, s. 403.
- [34] Zuheyr Humeıdan, *A'lamu'l-hadarat'il-Arabiyye el-İslamiyye*, IV, 307; Kehhale, *Mu'cemu'l-müellifin*, XI,188.
- [35] Es-Sahavî, Muhammed İbn Abdurrahman, *ed-Dav'u'l-lâmi'li ehli'l-karni't-tâsi'*, Kahire 1353-1355, IX, 35-36,
- [36] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, II, 1109
- [37] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, I, 97
- [38] Katip Çelebi, *Keşfu'z-zunun*, I, 117
- [39] Zuheyr Humeıdan, *A'lamu'l-hadarat'il-Arabiyye el-İslamiyye*, IV, 313.
- [40] Zuheyr Humeıdan, *A'lamu'l-hadarat'il-Arabiyye el-İslamiyye*, IV, 309.
- [41] Katip Çelebi, *Keşfu'z-zunun*, I, 861
- [42] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, I, 361
- [43] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, I, 382
- [44] Kehhale, *Mu'cemu'l-müellifin*, XI,188; Zuheyr Humeıdan, *A'lamu'l-hadarat'il-Arabiyye el-İslamiyye*, IV, 314.
- [45] İbn İmad el-Hanbeli, *şezerât...*, Beyrut (t.y) III, 301-302;
- [46] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, I, 60.
- [47] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, I, 19) bu eserin adını *Kasidatun fi nihayeti'ř-şeb'a fi kiraati's-seb'a* şeklinde kaydeder.
- [48] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, I, 136
- [49] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, I, 119.
- [50] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, I, 134
- [51] Katip Çelebi, (*Keşfu'z-zunun*, I, 172
- [52] Bağdatlı İsmail paşa, *Hediyyetu'l-ârifin Esmâu'l-müellifin ve âsâru'l-musnnifin*, Neşre hazırlayan Kilisli Rifat Bilge – Mahmud Kemal İnal, İstanbul 1951 I, 572
- [53] Bağdatlı İsmail paşa, *Hediyyetu'l-ârifin*,I, 802; Kehhale, *Mu'cemu'l-müellifin*, VII, 317.
- [54] Kehhale, *Mu'cemu'l-müellifin*,III, 169.